

SEHENSWERT / SZEMREVALÓ

Úszóleckék moralistáknak

SCHREIBER ANDRÁS

A SZEMREVALÓ FILMJEIBEN EGÓK ÉS EGZISZTENCIÁK SODRÓDNAK A SZEBBNEK REMÉLT, DE SOKSZÍNŰSÉGÉBEN ELSZŰRKÜLŐ, FEJE TETEJÉRE ÁLLÍTOTT VILÁGBAN.

Az ember minél magasabbra hág, annál jobban fél, nehogy a mélybe zuhanjon – írja Erich Kästner 1931-ben megjelent önéletrajzi ihletésű Bildungsromanjában, a *Fabian – Egy moralista regényében*. Az idei – a legújabb német, osztrák és svájci filmtermésből válogató – Szemrevaló/Sehenswert fesztivál nagyjátékfilmjeinek zöme a magasra kapaszkodott ember félelmeit és zuhanásait járja körbe. Legyen szó történelmi helyzetet és morált a mából újragondoló fejlődéstörténetről, a nagyvárosi dzsentrifikációt középpontba állító társadalmi thrillerről, integrációs pszichodramáról vagy az ősi germán sellőmítoszt napjainkra aktualizáló románcról: az idei válogatás egyetlen jelensége, a civilizációs szorongás ezer arcát mutatja be, sajátos egységbe rendezve a „germán világ” 21. századi, a kor újbábeli zűrzavarától elválaszthatatlan belső gyötrődéseit.

Ismétlődő, részben öröklött gyötrelmek ezek, Dominik Graf legalábbis erős, de cseppet sem

erőltetett párhuzamot von a Kästner-regényből készült háromórás történelmi parabolájában, a *Fabian – A vég kezdete*ben: a 21. századi Németország egyre inkább a Hitler hatalomra jutása előtti, végelgyengülő Weimari Köztársaságra hasonlít. A véleménycsatákat áthatja az ellenoldal iránti mélységes megvetés, mi több, gyűlölet, ami önmagában jelzi a demokrácia gyengülését, miközben a demokratikus állam belső struktúráit egyébként is lebontották az 1990-es évektől nyíltan totalitáriussá vált „turbó-kapitalista” gazdasági rendszerek, így a németek ismét ott tartanak, mint kilencven évvel ezelőtt – hangoztatta Graf több interjúban is, ha nem lenne egyértelmű az a játékos átmenet, ahogy a Heildelberger Platz metrólépcsőjén felhaladva a kamera napjaink szenvtelen tárgyilagosságából a stilizált harmincas évekbe érkezik, hogy aztán egy csapásra valóságossá változzon a közeg, ahogy az első világháborúban traumatizált mo-

Dominik Graf:
Fabian – A vég kezdete
(Tom Schilling és Saskia Rosendahl)

ralista (Tom Schilling) először merül alá a nagyvárosi dekadenciában. Kästner regényében az általános jót kereső, de céltalanul sodródó, a mindennapos törtéteztől és megalkuvásoktól egyaránt irtózó Fabian rádöbben, hogy Németország – és vele együtt a világ – borzalmas, de elkerülhetetlen változás előtt áll. Az irodalmi új tárgyilagosságot a tévédokumentarizmussal és az avantgárdba hajló történelmi filmmel elegyítő Graf 21. századi párhuzamokkal igyekszik meghaladni Kästnert: ő nem sejtí, hanem – a múltban ábrázolva a jelent – előrevetíti az ismerős jövőt, az ő Fabianja mintha nem a két konkrét világéges között fuldokolna, megfigyelései, idegenkedése és iszonyata sokkal időtlenebbnek tűnnek.

Németország 2021: Weimar kettő pont nulla? Graf legerősebb áthallásai még csak nem is a politikai dimenzióban, hanem az attól egyébként elválaszthatatlan magánszférában, kiváltképp a szexualitásban érvényesülnek. A *Fabian* hedonizmusa ellentmondásos. Felszabadultság helyett szabadosság, felvilágosultság és egyenjogúság helyett megengedés, a mélyben pedig erőszak, kizsákmányolás, visszaélés és érdek – von 90 éves keserű mérleget Graf, s Kästner nyomán azt sulykolja, hogy végeredményben az érzelmek sem számítanak, szenvtelenség és szenvedély éppúgy tragédiához vezet. A szex még mindig ingoványos talaj, Berlin pedig eleve részben mocsárra épült – ezzel az áthallással már Christian Petzold játszik el a *Sellőben*, amely kevésbé borúlátó, mint a *Fabian*, de ez leginkább annak tudható be, hogy a testiségnél még mindig előrébb helyezi az érzelmeket. Nem mintha ezekkel jobban állnánk, Petzold éppen azzal hívja fel a figyelmet a lelki élet sivárságára, hogy egy ősi legendát, a germán sellőmítoszt helyezi a 21. századi kulisszába: a film berlini várostörténetész hősnője, a beszédes nevű Undine (Paula Beer) valójában vízi szellem, aki csak egy férfi szerelmével nyerhet magának emberi lelket, de ha a szeretett férfi elhagyja, akkor meg kell ölnie, majd visszatérnie a vízbe. Az elemek és nemek harca, valamint az identitás és a megszerzett egzisztencia feladásának dilemmája a romantikusok szellemiségében (Petzold ráadásul tematikus trilógiát tervez, legközelebb a föld és a levegő szellemeinek szentelve figyelmét) – ennek megfelelően a *Sellő* elemi románcának

